

Можливість примиренням обвинуваченого, підсудного з потерпілим у кримінальному процесі України.

Гайворонська І.М.

Україна, Львівський національний університет ім. Івана Франка

В статті досліджуються проблеми застосування на практиці статті 8 Кримінально-процесуального кодексу України, яка передбачає можливість закриття кримінальної справи у зв'язку з примиренням сторін. Проаналізовано основні причини такого становища і запропоновано можливі шляхи їх усунення для забезпечення прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства.

Ставлення держави до людини, її прав та інтересів має визначальне значення для кримінального судочинства. Це зумовлено тим, що характер і зміст кримінального судочинства залежить від загально-правового статусу людини в державі, в такій же мірі, як і організація кримінального процесу здійснює серйозний вплив на становище людини в державі. Нажаль, реальне становище людини і громадянина в Україні таке, що при зіткненні інтересів окремої людини і інтересів держави, її можливості у боротьбі за свої права доволі невеликі.

За даними Міністерства внутрішніх справ України, щорічно близько восьми тисяч людей визнаються потерпілими від злочинів, і цей показник із кожним роком росте. Зокрема, кількість потерпілих від злочинів у січні–вересні 2006р. становила 6019 осіб, з яких 1898 - жінки, 385 - неповнолітні. Від злочинів загинуло 269 осіб. При цьому потерпілий сьогодні залишається найменш захищеним учасником кримінального судочинства. Його думка практично не враховується при прийнятті важливих, в тому числі вирішальних, рішень по кримінальній справі.

Наголошення засобів масової інформації і соціологічних досліджень на зниженні довіри до правоохоронних органів має під собою реальні основи, в тому числі неспроможність даних органів захистити громадян від злочинних посягань в багатьох випадках прямих звернень за допомогою, масові порушення термінів розгляду справ в судах. Крім того, сьогодні забезпечення інтересів потерпілих достатньо ускладнено через проблеми у виконавчому провадженні, а також кризовими явищами в місцях позбавлення волі. Однак, як справедливо зазначено, «без удовлетворения потерпевшего не достигается успокоение общественного правосознания, возмущенного преступлением»¹.

Видається, що достатньо ефективним засобом захисту інтересі потерпілого може стати розширення приватних начал в кримінальному процесі, з тим, щоб потерпілий зміг впливати на хід і результати провадження по кримінальній справі з метою захисту своїх прав і законних інтересів. Цим вимогам повністю відповідає інститут закриття кримінальної справи у зв'язку із примиренням сторін. Закриття кримінальної справи у зв'язку із примиренням сторін (ст.8 КПК України) є порівняно новим інститутом українського законодавства і, як показує практика, не достатньо активно використовується як засіб вирішення кримінально-правового конфлікту. Причиною даної ситуації є те, що положення законодавства не завжди тлумачаться і застосовують однозначно, не регламентована сама процедура примирення. Все це негативно відбивається не тільки на процесі застосування на практиці, але й на забезпеченні прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства, що породжує ряд питань теоретичного, правового і практичного характеру, які вимагають дослідження і відповідного вирішення. Доречними для охарактеризування ситуації, яка склалась в нашій державі є слова норвезького кримінолога Нільса Крісті , який говорить, що: „державна „вкрала” у людей можливість самим вирішувати свої конфлікти. Головними фігурами судочинства стали не жертва і правопорушник, а держава і правопорушник. Конфлікти стали власністю юристів”².

Примирення сторін в українському кримінально-процесуальному праві, історично представлене: воно знаходило свій прояв ще в періоді ранньої державності і продовжувало свою реалізацію протягом існування вітчизняного кримінально-процесуального права. Інститут закриття кримінальної справи у зв'язку із примиренням сторін достатньо органічно дозволяє суб'єктам, які об'єктивно мають протилежні інтереси (потерпілий – особа, яка вчинила злочин), реалізувати їх в кримінальному процесі і, в кінцевому результаті – досягнути мети кримінальної діяльності. При цьому, даний інститут сприяє підвищенню ефективності кримінального судочинства, так як сприяє досягненню оптимального результату при мінімальній затраті сил суб'єктів кримінального процесу, а також виступає в якості дієвого механізму вирішення кримінально-правового конфлікту шляхом компромісу між його сторонами.

Під примиренням сторін в кримінальному судочинстві слід розуміти досягнення взаємної домовленості (добровільної угоди) між потерпілим і особою, яка вчинила злочин, про відсутність претензій з приводу вчиненого діяння. При цьому примирення передбачає відмову потерпілого від вимог щодо притягнення особи, яка вчинила

злочин, до кримінальної відповідальності і не виключає можливості застосування до нього відповідальності в порядку цивільного судочинства.

Правове регулювання процесуального порядку закриття кримінальної справи у зв'язку із примиренням сторін потребує значного вдосконалення. Зокрема, кримінально-процесуальний закон вимагає доповнень, які б розкривали положення ст. 8 КПК України і передбачали обов'язкове ознайомлення сторін із матеріалами кримінальної справи; обов'язок органу попереднього розслідування роз'яснити сторонам не тільки підстави закриття кримінальної справи, але й суть прийнятого рішення, можливі його наслідки, складання протоколу про виконання вказаних процесуальних дій.

Правоохоронна практика повинна бути зорієнтована на те, щоб по кримінальним справам, які відносяться до категорії невеликої та середньої тяжкості, в першу чергу піднімалось питання про можливість їх закриття за примиренням сторін – і, лише при відсутності такої можливості, справа направлялась для вирішення в суд. Основне значення в цьому випадку повинно надаватись думці потерпілого. При цьому є необхідним посилення відомчого контролю і прокурорського нагляду за закриттям кримінальних справ за даною підставою, з тим, щоб виключити випадки застосування до потерпілого погроз, шантажу, обману.

Проблеми, які виникають при прийнятті рішення про закриття кримінальної справи у зв'язку із примиренням сторін, можуть бути частково вирішенні шляхом оформлення сторонами мирової угоди – договору, який складається в простій письмовій формі між потерпілим і особою, щодо якої закривається кримінальна справа. В договорі повинен відображатись факт примирення сторін і відомості про вжиття конкретних заходів по відшкодуванню заподіяної злочином шкоди.

Інститут примирення сторін в кримінальному процесі відповідає природному способу вирішення кримінальних конфліктів, який здатний усунути об'єктивну основу конфлікту і його причину.

Перелік посилань

1. Берлин Л. М. Гражданский иск. — СПб., 1888. — С. 32.
2. Christie N. Conflicts as property // British Journal of Criminology. 1977. - № 1. – P. 1-15.